

Байдала Н.М. Стратегический потенциал как источник конкурентного преимущества и основа стратегии внешнеэкономической деятельности предприятия

Рассмотрен вопрос формирования внешнеэкономической деятельности в связи с имеющимся стратегическим потенциалом предприятия и его конкурентными преимуществами. Установлено, что стратегию внешнеэкономической деятельности отображают образцы выбора способа деятельности предприятия в международном окружении во время формулировки и адаптации его связи к этому окружению и формированию внутренней структуры и процессов.

Ключевые слова: стратегия, конкурентное преимущество, стратегический потенциал, предприятие, внешнеэкономическая деятельность.

Baydala N.M. Strategic potential as source of competitive edge and basis of strategy of foreign economic activity of enterprise

In the article the problem of forming of strategy of foreign-economic activity in connection with available enterprise's strategic potential and its competitive advantages is investigated. It is set that strategy of foreign economic activity is represented by the standards of choice of method of activity of enterprise in international surroundings during formulation and adaptation of his connections to this surroundings and forming of underlying structure and processes.

Keywords: strategy, competitive advantage, strategic potential, enterprise, foreign-economic activity.

УДК 65.012.8.

*Проф. С.В. Васильчак, д-р екон. наук;
магістр В.В. Дубів – Львівський ДУВС*

**ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ
НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

Описано проблеми інноваційного процесу на малих підприємствах, висвітлено основні напрямки розроблення стратегії сприяння розвитку інноваційної діяльності малого підприємництва. Охарактеризовано ризики для інноваційних процесів. Велику увагу приділено етапам інноваційної діяльності та заходам щодо вирішення проблем інноваційного процесу на малих підприємствах.

Вступ. Глобалізація світової економіки вивела на перший план таку характеристику економіки країни, як її конкурентоспроможність на світовому товарному та фінансовому ринках, яка все більше залежить від нових технологій та інновацій у виробничій та фінансовій сферах, перетворення науки на основну продуктивну силу. Стимулювання інноваційної спрямованості розвитку будь-якої країни потрібно розглядати у складі моделі інвестиційного розвитку її економіки, за умови, що ця модель є пріоритетом інноваційного розвитку. Україна, проголосивши курс на інноваційний розвиток економіки, має вирішити цілу низку проблем. Для вирішення цих проблем необхідно осмислити досвід розвинених країн у створенні механізму сприяння інноваціям і запровадити найбільш прийнятні для України інструменти стимулювання розроблення та комерціалізації інновацій на макrorівні, регіональному рівні та на рівні підприємств [3, с. 16].

Рушійною силою в інноваційному розвитку економіки є створення і ефективне використання національної інноваційної системи, економічним механізмом якої є забезпечення розроблення та експлуатації нових знань,

підприємницького підходу до інновацій. Ключовим моментом реалізації курсу на інноваційний розвиток економіки є створення в Україні інноваційних інститутів, які фінансують нововведення та доводять їх до етапу комерціалізації. Важливу роль в інноваційному процесі займають малі інноваційні підприємства. Вони є специфічною організаційною формою інноваційної діяльності, яка має важливе значення як для розвитку економіки країни загалом, так і для задоволення індивідуальних потреб творців інновацій.

Висвітленням питань пов'язаних з проблемами розвитку інноваційної діяльності на малих підприємствах, займалися такі вчені як З. Верналій, Л. Воротіно, М. Долішній, М. Козоріз, С. Реверчук, П.Б. Біленький. Проте, незважаючи на велику увагу, приділену вивченню цього питання, досі не розроблено конкретних заходів для вирішення проблем розвитку інноваційних процесів на малих підприємствах.

Метою роботи є пошук шляхів розвитку інноваційної діяльності на малих підприємствах.

Виклад основного матеріалу. Сучасний розвиток малого підприємництва в Україні зумовлено насамперед проблемами доступу до економічних ресурсів через відсутність вираженої державної політики, що надала б можливість доступу малим фірмам та підприємствам до ресурсів, що перебувають у державній власності, а також через несформованість мережі об'єктів інфраструктури ресурсного забезпечення процесів реалізації інноваційних проектів малими суб'єктами підприємницької діяльності; з огляду на це, основними напрямками розроблення державної стратегії сприяння розвитку інноваційної діяльності малого підприємництва є:

- створення механізмів фінансового забезпечення інноваційної діяльності, зокрема стартових стадій реалізації інноваційних проектів малими фірмами;
- стимулювання масового створення об'єктів не фінансової інфраструктури інноваційної діяльності;
- сприяння вирішенню проблем кадрового забезпечення інноваційної діяльності.

Успіх розроблення та реалізації заходів державної політики в цій сфері має визначити перспективи розвитку малого інноваційного підприємництва України та розкриття його інноваційного потенціалу.

Найбільшою проблемою реалізації інноваційної моделі розвитку України є розрив інноваційних процесів між стадіями наукових досліджень та впровадженням інновацій у виробництво, що зумовлено відсутністю ефективного механізму трансформації наукових знань в інноваційні ідеї. У подоланні цієї проблеми важливу роль має відігравати прошарок малого інноваційного підприємництва, для розвитку якого мають бути створені сприятливі інституційні умови.

Після проведення досліджень фахівцями Національного наукового фонду США у 70-х роках XX ст., було виявлено що малі фірми за більшістю показників демонструють відносно вищу ефективність, порівняно з більшими підприємницькими структурами, щодо розроблення інноваційних проектів. Вони витрачають в кілька разів менше матеріальних та трудових ресурсів на розроблення інноваційного проекту і майже на третину випереджають за темпами його реалізації. На одиницю витрат кількість нововведень, створених

малими фірмами, порівняно зі середніми – в чотири, а порівняно з великими – в двадцять чотири рази більша. Статистичні дані свідчать про те, що сектор малого підприємництва є винахідником переважної більшості радикальних технологічних новацій другої половини ХХІ ст. Серед таких винаходів, зокрема, антибіотики, інсулін, пестициди, кондиціонери, кінескопи, ксерокси, целофан та ін. Відповідно до цього, стратегічним напрямком подолання "кризи нововведень" у США, а потім у всіх розвинених країнах, стало проведення державної політики щодо підтримки малого інноваційного підприємництва, ядром якої є запровадження механізмів пільгового доступу малих фірм до економічних ресурсів [4, с. 240].

До процесів використання науково-технічного потенціалу країни залишається індиферентною переважна більшість суб'єктів сектору малого підприємництва. За статистикою, в 2008 р. інноваційну діяльність провадили лише 13,4 тис. малих підприємств, що становить 6 % від загальної кількості малих підприємств. Для порівняння: значення аналогічного показника зокрема Німеччини – понад 60 %. Це вказує на помітне відставання інноваційних процесів у малому підприємстві від темпів розвитку інноваційних процесів в економіці України взагалі і майже на десятиразове відставання від стану інноваційної активності малого підприємництва в Європі (табл.).

Табл. 1. Розподіл малих підприємств за напрямками інноваційної діяльності

Роки	2008 р.		2009 р.		2010 р.	
	тис. од.	%	тис. од.	%	тис. од.	%
Всього малих підприємств	218,4	100,0	295,1	100,0	309,1	100,0
З них провадили інноваційну діяльність	13,4	6,1	14,4	6,1	18,6	6,0
Зокрема мали витрати на: дослідження та розробки	1,6	0,7	1,6	0,7	3,3	1,1
придбання прав на патенти, ліцензії на об'єкти промислової власності	0,3	0,1	0,3	0,1	0,3	0,1
придбання безпатентних ліцензій на об'єкти промислової власності, ноу-хау	1,0	0,5	1,0	0,5	0,5	0,5
придбання засобів виробництва	2,9	1,3	2,9	1,3	5,6	1,8
технологічну підготовку підприємництва	1,9	0,9	1,9	0,9	1,9	0,9
маркетинг та рекламу	1,7	0,8	1,7	0,8	2,3	0,8
інші	1,2	0,6	1,2	0,6	2,5	0,8

*Джерело: Наукова та інноваційна діяльність в Україні: Стат. зб. – К., Держкомстат, 2009.

Організація інноваційного процесу на малих підприємствах передбачає сукупність декількох етапів:

1. Формування інформаційної бази на основі внутрішнього аналізу стану та динаміки розвитку підприємства. Доцільність цього етапу полягає у виявленні специфіки економічного розвитку, наявності економічного потенціалу, ділової активності та сформованості персоналу підприємства.
2. Розроблення системи стратегічних та операційних цілей розвитку підприємства.
3. Розроблення та реалізація конкретних тактичних заходів.
4. Організація системи моніторингу та діагностики малого підприємства.

Методологічні підходи до формування концептуальної моделі наскрізного планування інноваційної діяльності потрібно проводити таким чином.

Насамперед у межах вироблення інноваційної політики розробляють прогнози розвитку науки і техніки, і на їхній основі розробляють програми робіт з пріоритетних напрямів. Пізніше розробляються окремі прогнозовані інноваційні програми, у яких на основі оцінювання динаміки відповідних процесів можна було б з'єднати можливість планового і прогнозованого інструментарію. На завершення планують інноваційні цикли окремих інноваційних проєктів так, щоб планувати розгортання робіт наступної стадії вже в ході завершення попередньої, а також скорочення виробництва традиційної продукції і заміну базових технологій на нові.

Проблематика інноваційного процесу малих підприємств пов'язана переважно з ризиками фінансування та запровадження інновацій. Високоприбуткові інновації завжди супроводжуються високими ризиками і потребують великих інвестицій. Потрібно наголосити, що підвищення ризиків інноваційних проєктів зумовлене більшою ризикованістю через їхню значну невизначеність, тобто недостатність інформації на всіх етапах створення та реалізації нововведень, її неоднозначність і невірогідність. Відтак, забезпечення доступу інвесторів до якісної та своєчасної інформації про перспективи запровадження інноваційного проєкту повинно бути складником державної інноваційної політики.

Ризики інноваційної діяльності підприємств знижуються розрахунками ефективності нововведень. Варто розрізнити ефективність нововведень, інноваційного процесу, інноваційних комунікацій інноваційного проєкту. Ефективність нововведень забезпечується інноваційним складником і полягає у його потенційній ефективності з позиції наукових переваг і перспективності широкого застосування. Ефективність інноваційного процесу, який охоплює сукупність етапів розроблення, створення та запровадження інновацій, повинен забезпечуватися не так результативністю кожного етапу інновацій, як надійністю та швидкістю переходу до кожного наступного етапу впровадження інновацій. І в цьому провідна роль належить взаємодії суб'єктів інноваційного проєкту, тобто інноваційним комунікаціям. Ефективність інноваційних комунікацій зумовлюється як узгодженістю дій учасників інноваційного проєкту, так і їх здатністю протистояти негативним явищам в інноваційному середовищі.

Зниження ризиків учасників інноваційного процесу досягається широким запровадженням консалтингової діяльності у інноваційну сферу. Для українських інвесторів консалтингове обслуговування є малознайомим резервом росту дохідності, тоді як ефективність управління, маркетингові дослідження, аналіз кон'юнктури ринку та інші успішні виробничі та фінансові дії є невід'ємною частиною інновацій.

Складником інноваційного механізму є система оцінки інноваційної діяльності для кожного з розглянутих рівнів інноваційної системи. Вона повинна містити визначення суб'єктів інноваційної діяльності, цілі і методи оцінювання результатів нововведень. Вибір того або іншого показника оцінювання ефективності інновацій залежить від того, кому цікаві результати оцінювання, яка мета оцінки і якими інформаційними часовими та іншими ресурсами володіють інвестори. Залежно від цього оцінка може бути комплексною або частковою, якісною або кількісною, порівняльною або абсолютною [3, с. 18].

Проблеми інноваційного розвитку підприємства криються в особливостях інноваційної стратегії, які полягають в оперативному реагуванні на наукові розробки та виборі тих, які економічно доцільні у перспективі. Для реалізації цієї стратегії потрібне відповідне фінансове забезпечення. Основним джерелом фінансування інновацій в Україні є власні кошти, які становлять понад 30 % від обсягу фінансування інновацій, кошти держави – 2,9 %, інші джерела – 2,4 % [1, с. 271].

Для розвитку малого бізнесу треба впроваджувати нові для нашої економічної системи методи фінансування реального сектору економіки, оновлення матеріально-технічної бази. Одним з найефективніших засобів прямого фінансування в умовах обмеженості як державних фінансових ресурсів, так і власних заощаджень підприємців, є лізингова форма придбання майна та інших активів. У конкурентній боротьбі нині виграє той, хто якісніше і швидше може розробляти нові знання та технології і краще втілювати їх у конкретний продукт і вийти з ними на світовий ринок. Уряд та приватний сектор є партнерами щодо розроблення та використання нових технологій. При цьому партнерство визначають як коопераційні угоди, що поєднують у різних комбінаціях приватні промислові компанії, університети й урядові відомства, організації й науково-дослідницькі лабораторії для мобілізації ресурсів з метою спільного досягнення конкретних науково-технологічних результатів.

Висновки. Специфіка інноваційної діяльності зумовлює об'єктивну необхідність виникнення нових організаційних форм її здійснення. Так, значний ризик отримання негативного результату наукових досліджень робить цей вид діяльності неефективним в умовах організаційних структур великих підприємств. Природно, що великий ризик має компенсуватися високою мотивацією праці, а це можливо лише у тих організаційних структурах, де рівень доходів інноваторів безпосередньо залежить від доходу підприємства. Указана залежність досягається в малих інноваційних фірмах, для яких характерний незначний рівень накладних витрат на управління. Для підвищення конкурентоспроможності малого інноваційного бізнесу необхідно також динамічно коригувати напрями досліджень з урахуванням новітніх науково-технічних досягнень та змін попиту [2, с. 150].

Сектор малого підприємництва є складовою багатокомпонентною структурою, що поєднує якісно та кількісно різноманітні господарські одиниці. Такий стан спричинює тривалу відкритість питання щодо створення єдиного загальноприйнятого визначення суб'єкта малого підприємництва. Малі підприємства є специфічною організаційною формою інноваційної діяльності, яка має важливе значення як для розвитку економіки країни загалом, так і для задоволення індивідуальних потреб творців інновацій. Саме з цих позицій потрібно розглядати слабкі і сильні аспекти малого підприємництва.

Слабкі аспекти: низький професійний рівень менеджменту, незначні можливості зовнішнього фінансування, високий рівень ризику у підприємстві, низький рівень поділу праці, обмежені можливості задоволення великого попиту, відсутність енергетичного ефекту від спільної діяльності багатьох структурних підрозділів.

Сильні аспекти: швидке ухвалення управлінських рішень, низький рівень накладних видатків, прямі персональні контакти з партнерами, висока мотивація праці, динамічна орієнтація на попит споживача, гнучке реагування на науково-технічні досягнення. Аналіз слабких і сильних аспектів свідчить про те, що найрезультативніше сильні аспекти виявляються у галузі створення й освоєння нових виробів, технологій, матеріалів, систем менеджменту тощо. Незважаючи на високий ступінь ризику, малі підприємства мають досить високі шанси на підприємницький успіх [14, с. 85-86].

Малі підприємства запроваджують переважно інновації, які не потребують значних інвестицій і залучення великих за обсягом матеріальних, трудових та енергетичних ресурсів. Водночас вони здатні найбільше знижувати соціальну невизначеність у кризових ситуаціях, надаючи робочі місця для кваліфікованих спеціалістів і робітників.

Роль малого підприємництва в інноваційній моделі розвитку економіки визначається насамперед через унікальну спроможність до подолання розриву інноваційного процесу, що виникає між стадіями наукових досліджень та використання їх результатів у практичній діяльності. Ця властивість малого підприємництва зумовлює вагому роль його представників у процесах продукування інноваційних ідей, використання та поширення технологій сучасних технологічних укладів.

Видоутворювальною якісною властивістю малого підприємництва є ускладнений доступ до традиційних джерел економічних ресурсів, що пов'язано з відносно високим ризиком та нестабільністю діяльності малих фірм. Пов'язаний з цим високий рівень чутливості процесів розвитку сектору малого підприємництва та реалізації його інноваційного потенціалу від створення полегшених умов доступу до ресурсів є основним мотивом винайдення та запровадження ефективних інституційних інструментів штучного вирішення проблем ресурсного забезпечення малого підприємництва. В основу розроблення державних стратегій ресурсного забезпечення інноваційної діяльності малого підприємництва має бути закладено принцип гармонійного поєднання інструментів безпосереднього доступу малих фірм до ресурсних потоків держави та розширення кола джерел ресурсів через підтримку розвитку елементів інфраструктури.

Література

1. **Економіка** й організування інноваційної діяльності : підручник / за ред. проф. О.І. Волкова, проф. М.П. Денисенка. – К. : Вид-во "Либідь", 2005. – 523 с.
2. **Никифоров А.Є.** організаційні форми інноваційного підприємництва. Проблеми науки / А.Є. Никифоров. – 2010. – № 2. – 236 с.
3. **Філіна Г.І.** Проблеми інноваційного розвитку економіки України. Економіка та держава / Г.І. Філіна. – 2007. – № 5. – 163 с.
4. **Федулова Л.І.** Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / Л.І. Федулова. – К. : Вид-во "Основа", 2005. – 525 с.

Васильчак С.В., Дубив В.В. Проблемы развития инновационного процесса на малых предприятиях

Описаны проблемы инновационного процесса на малых предприятиях, определены основные направления разработки стратегии содействия развитию инновационной деятельности малого предпринимательства. Охарактеризованы риски иннова-

ционных процессов, их возникновения и предотвращения. Большое внимание уделено этапам инновационной деятельности и мерам по решению проблем инновационного процесса на малых предприятиях.

Vasyl'chak S.V., Dubiv V.V. Problems of the innovation process development in a small enterprises

Problems of the innovation process in a small enterprises are described, the main directions of strategies development of innovation activities in the small enterprises. Risks of innovation processes, its appearance and prevention are described. A good deal of attention is prayed to the stages of innovation activities and measures concerning solution of the innovation process in a small enterprises problems.

УДК 658.5.012.1 *Асист. М.М. Вороновська – НУ "Львівська політехніка"*

МЕТОДИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ З АНАЛІЗУ СТИМУЛІВ І МОТИВІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Наголошено на значенні аналізу стимулів і мотивів інноваційної діяльності у забезпеченні результативності виробничо-господарської та фінансової діяльності підприємств. Розглянуто методи, що використовуються для аналізу стимулів і мотивів підприємства. Для забезпечення системності та цілісності аналізу стимулів і мотивів інноваційної діяльності підприємства сформовано методичні рекомендації та розроблено структурно-логічну схему.

Ключові слова: інноваційна діяльність, мотивування, стимулювання, методичні рекомендації з аналізування.

Інноваційна діяльність підприємств пов'язана з виробництвом нової конкурентоспроможної продукції чи удосконаленням існуючої, зміною процесів управління підприємством тощо. Зміст інноваційної діяльності полягає у тому, що здійснюються нововведення на підприємстві, запроваджуються новітні технології, які дають змогу покращити якісні показники продукції та вдосконалити управлінські процеси [1]. Вона розглядається як один із шляхів покращення фінансового стану підприємств, проте серед промислових підприємств залишається не достатньо розвиненою.

Для прикладу, наведемо дані щодо інноваційної активності у машинобудуванні. Машинобудівні підприємства з чисельністю працівників понад 250 осіб, вважають великими. Рівень їх інноваційної активності становить 23-49 %. Середні машинобудівні підприємства, чисельність персоналу яких становить 50-249 осіб, є інноваційно активними у 11-29 %. Лише у межах 7-23 % є інноваційною активність серед малих машинобудівних підприємств із чисельністю працівників 10-49 осіб [3]. Треба зазначити, що інноваційна активність у машинобудуванні знижується. У 2009 р. серед машинобудівних підприємств такими, які займаються інноваційною діяльністю, визнано 390 одиниць, а це на 8 % менше, порівняно з 2008 р. (згідно з даними Держкомстату) [2]. Отже, підприємствам потрібно розвивати інноваційну активність підприємств та стимулювати їх до інноваційної діяльності.

Для цього потрібно сформулювати систему стимулів і мотивів (під системою стимулів і мотивів інноваційної діяльності підприємства розуміють сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів (якими є мотиви і стимули), що визначають її характер) інноваційної діяльності, що пов'язане також із процесами її аналізування.